

Till Justitiedepartementet

Yttrande över Bergwallkommissionens rapport, SOU 2015:52

Inledning

Vi som avger detta yttrande har i olika roller deltagit i processen eller granskat ärendet och arbetar vidare inom ramarna för det vi kallar Öjegruppen. Ett av våra skäl till detta yttrande är att det ska finnas med i den framtida historiska belysningen av Quickärendet.

Det finns ett allvarligt problem med rapporten, ett problem som medför att den inte vilar på den fasta grund som bör gälla för statliga utredningar. Arbetet har inte, ens inom de ramar som direktiven medger, genomförts förutsättningslöst. Kommissionen har därmed försvårat den framtida diskussionen om vad som hände under utredningen och rättegångarna.

Vid sidan om detta grundläggande problem finns det åtskilliga felbedömningar och misstag i analysen som ytterligare sänker rapportens värde. Vi väljer här att peka på enbart tre sådana, fastän åtskilligt fler finns. Missarna visar tydligt att kommissionen ibland inte har gjort sitt arbete med den omsorg som fordras. En mångfald skriv- och språkfel tyder på att flera viktiga textavsnitt inte har lästs av någon mer än den som har skrivit dem.

Kommissionens utgångspunkt att Thomas Quick dömdes felaktigt

Av rapporten framgår på flera sätt att kommissionen har som utgångspunkt att Thomas Quick dömdes felaktigt för åtta mord och att utredningsarbetet och rättegångarna därför innefattar ett mycket allvarligt misslyckande för svenskt rättsväsende. Att utgångspunkten varit att Quick dömdes felaktigt framgår också av det som kommissionens ordförande uttalade på frågor i samband med att rapporten överlämnades.

Vi menar *för det första* att det inte presenteras något stöd för denna utgångspunkt och att det inte heller finns något sådant stöd. Thomas Quick dömdes av sex eniga domstolar för åtta mord på utomordentligt övertygande bevisning. Den analys som kan göras i efterhand av bevisläget visar med stor tydlighet att domarna var riktiga; bevisningen mot Thomas Quick var fullt tillräcklig.

För det andra var den angivna utgångspunkten inte nödvändig utifrån de direktiv som kommissionen hade. Man hade mycket väl i stället kunnat arbeta utifrån förutgången att det inte stod klart om Bergwall dömdes felaktigt eller inte. Då hade

kommissionen haft att bedöma utredningsinsatser och rättegångar utifrån en både rimligare och mera fruktbar utgångspunkt.

Det är *för det tredje* tydligt att kommissionens utgångspunkt, att Quick dömdes felaktigt, i avsevärd mån har färgat kommissionens ställningstaganden i olika frågor. Man riktar mycket allvarlig kritik mot polis, åklagare, sakkunniga och andra, uppenbarligen utifrån förutsättningen att de medverkade till att få en person fälld för åtta mord som han inte hade begått. Det står säkert klart för alla att slutsatserna om en brottsutredning med tillhörande rättegångar i hög grad påverkas av om frågorna ställs med utgångspunkten att den i efterhand friade personen var oskyldig, jämfört med om förutsättningen är att han kan vara skyldig.

Detta är det utan jämförelse viktigaste i vårt yttrande: att kommissionens hela arbete utgick från en ogiltig förutsättning och gjorde så i onödan, vilket fick den effekten att kommissionens slutsatser i stora delar saknar värde.

Exempel på felbedömningar och misstag – resningsåklagarnas arbete

Ett av de allvarliga felen gäller kommissionens bedömning av resningsåklagarnas arbete. I den delen uttalar man på s. 630 följande:

Vi har inte funnit anledning att rikta kritik mot det sätt på vilket åklagarna hanterade Sture Bergwalls resningsansökningar. Detsamma gäller de ärenden där åklagarna själva ansökte om resning. Åklagarna har aktivt lyft fram sådant som talade för att de ursprungliga domarna var riktiga men kommit till slutsatsen att det förelåg skäl att bevilja Sture Bergwall resning och få saken prövad på nytt. Vi anser inte att åklagarna har agerat passivt eller ensidigt i förhållande till vad Sture Bergwall framfört utan att de till resningsdomstolarna lyft fram omständigheter som pekat i båda riktningarna.

När åklagarna efter sin genomgång av ärendena och efter ytterligare utredningsåtgärder kommer till slutsatsen att resning bör beviljas och att det föreligger skäl att få saken prövad igen får det snarare anses följa av åklagarnas skyldighet att iaktta opartiskhet och saklighet att detta framförs. Mot bakgrund av de vida bedömningsramar som får anses gälla i sådana här fall anser vi inte att åklagarna kan klandras för sitt agerande i samband med att resning beviljades. Att resning medges innebär i sig inget annat än att målet ska tas upp på nytt. När detta sker till förmån för den enskilde är det svårt att se det på annat sätt än att den enskildes rättssäkerhet värnas.

Kommissionen tar inte över huvud taget upp de tre viktigaste invändningarna mot resningsåklagarnas arbete, nämligen följande:

1. Åklagarna förhörde inte Bergwall med någon omsorg efter hans återtagna erkännanden. När någon tar tillbaka ett erkännande av ett allvarligt brott som han har dömts för är det självklart att polis och åklagare måste noggrant undersöka, genom bl.a. förhör med personen, om det finns anledning att lita på de nya uppgifterna eller om bevisningen fortfarande håller. Så skedde inte. Ett enda förhör hölls med Sture Bergwall efter det återtagna erkännandet. Förhöret hölls på ett tydligt accepterande sätt.

2. Sture Bergwalls uppgifter om vad som skedde under utredningen, och om allvarliga fel som begicks, accepterades i stor utsträckning okritiskt av resningsåklagarna. Det handlade t.ex. om hur förhören och rekonstruktionerna gick till och hur Bergwall hade kunnat lära sig detaljer om de åtta mordena. Några frågor om detta ställdes inte till exempelvis berörda polismän eller till åklagaren. Synbarligen valde man helt en-

kelt att tro på Bergwalls uppgifter, även sådana som lätt kunde ha kontrollerats med de berörda personerna.

3. Åklagarna bjöd inte motstånd vid prövningen av de viktigaste bevisomständigheterna i målen. Det finns en rad exempel på att åklagarna, om de hade velat motsätta sig resning, hade kunnat argumentera mot det som advokaterna anförde. Det gäller exempelvis det kunskapstest som användes i målet om morderna på Gry Storvik och Trine Jensen. Och det gäller i kanske än högre grad behandlingen av bevisningen med sökhundar. Den var aktuell i målen om morderna på Therese Johannessen och Johan Asplund.

Det var också ett allvarligt fel att åklagarna förefaller ha bedömt varje mordmål för sig och inte insett att ett mycket viktigt bevisvärde låg i de omständigheter som band ihop målen. Inte heller detta tog kommissionen upp i sin bedömning av åklagarnas arbete.

Exempel på felbedömningar och misstag – konstaterandet att ord står mot ord

På flera ställen i rapporten konstaterar kommissionen efter att man presenterat de utsagor som lämnats av dels Sture Bergwall, dels personer som arbetat med utredningarna att ”ord står mot ord”. Man tycks utgå från att Sture Bergwalls uppgifter är lika mycket värda som tjänstemännens. Det leder tydligen till bedömningen att det finns goda skäl att räkna med att det förhåller sig så som Bergwall påstått. Och därmed kommer man fram till bl.a. att Bergwall kan ha fått uppgifter från polis och rättsläkare som han inte skulle ha fått tillgång till, och som gjort det möjligt för honom att ljuga ihop berättelser om morderna.

Vi menar att denna hantering av utsagorna är oförsvarbar. Det är i flera sammanhang dokumenterat att Sture Bergwall manipulerar och ljuger, senast i den rättspsykiatriska undersökningen den 13 december 2013. Något motsvarande är inte känt om exempelvis Seppo Penttinen och Anders Eriksson.

Exempel på felbedömningar och misstag – omdömet att domstolarna dömde fel

I sin genomgång av domstolarnas domar säger kommissionen på s. 606 bl.a. detta:

När det gäller värderingen av den framlagda bevisningen anser vi att tingsrätterna genomgående inte ställde tillräckligt höga krav på vilken bevisning som bör krävas för att kunna döma någon för mord. I samtliga fall saknades det teknisk bevisning och vittnen till stöd för erkännandena. I två av fallen saknades det till och med en kropp. De bevis som fanns utöver erkännandena bestod i huvudsak av kontroller av Sture Bergwalls uppgifter mot kända omständigheter och faktiska fynd. Denna bevisning synes av tingsrätterna ha tillmätts [sic] väl stor betydelse och värderats allt för högt. Vår sammantagna bedömning är att tingsrätterna i allt för hög grad kom att förlita sig på Sture Bergwalls erkännande.

Det går knappast att dra någon annan slutsats av detta än att kommissionen menar att tingsrätterna skulle ha frikänt Thomas Quick i rättegångarna. Detta är ett både okunligt och uppseendeväckande omdöme. Att kommissionen ansett sig i efterhand kunna göra en bättre bedömning av bevisläget än de sex eniga domstolarna är sannolikt ett av de allvarligaste fel som en svensk statlig utredning har begått.

Intrycket av slarv och felbedömning förstärks på denna punkt av att kommissionen såvitt framgår inte har förstått, eller försökt förstå, värdet av ett av de allra viktigaste bevisen i rättegångarna, nämligen sökhundsmarkeringarnas överensstämmelse med de uppgifter som Thomas Quick lämnade. I rapporten nämns hundsökningarna på s. 339 och 527, där det helt kort konstateras att det vid efterföljande sökningar inte gjordes några fynd som kunde härledas till mordoffrens försvinnande.

Sammanfattning

Bergwallkommissionen har haft en utgångspunkt för sin genomgång som har varit onödig från utredningssynpunkt och orimlig i sak. I sina bedömningar och slutsatser har kommissionen i hög grad vägletts av denna utgångspunkt: att det var fel att Thomas Quick dömdes. Därmed har man kommit till slutsatser som i stor utsträckning saknar fog. Kommissionen har genom sitt arbete försvårat diskussionen om vad som verkligen hände under utredningen och rättegångarna.

Det finns många misstag och felaktiga bedömningar i rapporten. Vi har valt att peka på endast ett fåtal, för att på så sätt ge en bild av de mycket stora bristerna i kommissionens arbete.

Stockholm, Sandviken och Öje den 4 och 8 oktober 2015

Jan Axell

Sven Å Christianson

Kristina Hultman

Christer van der Kwast

Göran Lambertz

Seppo Penttinen

Gubb Jan Stigson